

ВУЦВК. – Харків. – 16 квітня 1927. – С. 3. 23. Баклаженко С. Українська культура на Північному Кавказі по Жовтні / С. Баклаженко // Червоний шлях. – № 5–6. – 1929. – С. 172–183. 24. Енциклопедія українознавства: у 10 т. / [гол. ред. Володимир Кубійович]. – Париж-Нью-Йорк: Молоде життя, 1973. – Т. 7. – 396 с. 25. Савка Я. Російщення Кубані – південно-східнього бастиону України / Російщення України: наук.-попул. зб. / Л. Полтава (голов. ред.); редкол.: І. Білинський [та ін.] / Я. Савка. – К.: Укр. конгрес. ком. Америки, Ради оборони і допомоги Україні, 1992. – 407 с. 26. Государственный архив Российской Федерации, ф. А-296, оп.1, д. 396, 81 л. 27. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 789, арк. 61–68. 28. Иванцов И. Г. Украинизация Кубани 1922–1932 гг.: на материалах районных КК-РКИ ВКП (б) / И. Г. Иванцов // Кубань-Украина: вопросы историко-культурного взаимодействия [Сост. А.М. Авраменко]. – Краснодар-Киев: "ЭДВИ", 2010. – Вып. 4. – С. 294–307.

Юлия Готкова

УКРАИНСКИЕ ПЕЧАТНЫЕ ПЕРИОДИЧЕСКИЕ ИЗДАНИЯ КУБАНИ И ДОНА ОБ УКРАИНИЗАЦИИ В СЕВЕРО-КАВКАЗСКОМ КРАЕ (1925–1932 ГГ.)

В статье речь идет о периоде 1925–1932 гг., когда печатные периодические издания Кубани и Дона выходили на украинском языке. Освещается процесс украинизации прессы в Северо-Кавказском крае, а именно: выполнение плана по переводу прессы на украинский язык, материальная и организационная помощь в выпуске прессы, обеспечение подписки газет. Характеризуется выход газет "Радянский станичник", "Червоный прапор", "Червона газета", "Новым шляхом", районных газет и их деятельность.

Ключевые слова: Северо-Кавказский край, украинизация, "Радянский станичник", "Червона газета", "Новым шляхом".

Yulia Gotkova

UKRAINIAN PRINT PERIODICALS IN THE KUBAN AND DON ABOUT UKRAINIANIZATION IN THE NORTHERN CAUCASUS (1925–1932)

The article tells about the period 1925–1932, when printing periodicals Kuban and Don were published in the Ukrainian language. The process of Ukrainianization of the press in Northern Caucasus is explained, especially, in the plan of shifting of the press into Ukrainian, financial and organizational support in the production of the media, the newspapers' subscriptions. Newspapers "Radyanskyu stanychnyk", "Chervonyu prapor", "Chervona hazeta", "Novym shlyakhom", regional newspapers and their activities are described. The goal of this article is to follow the evolution of Ukrainian Press of the North Caucasus region during the indigenization.

Key words: the North Caucasus region, Ukrainianization, "Radyanskyu stanychnyk", "Chervona hazeta", "Novym shlyakhom".

УДК 94 (477 + 438) "1920/1939"

Василь Футала

ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ: СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ БАЧЕННЯ

У статті проаналізовано праці сучасних українських учених, присвячені історії створення та діяльності легальних українських політичних партій і рухів у міжвоєнній Польщі. Показано пріоритетні напрями досліджень, персоніфіковано внесок учених у вивчення наукової проблеми, звернено увагу на процес поглиблення наукових історичних знань, виокремлено питання, що потребують подальшого розгляду.

Ключові слова: партійно-політичне життя, національно-демократичний рух, соціалістичний рух, політична стратегія і тактика, християнсько-суспільний рух.

Партійно-політичне життя західних українців міжвоєнної доби ХХ ст. уже віддавна привертає увагу істориків та представників інших соціогуманітарних наук. Після 1991 р. ця проблема посіла вагоме місце в академічному полі України не тільки з огляду на її наукову актуальність, а й через потреби суспільної практики, зорієнтованої на розв'язання політичних і національно-культурних проблем новітнього державотворення.

Окремі фрагменти історіографії українського національно-демократичного, християнсько-суспільного та соціалістичного рухів висвітлили автори публікацій, присвячених становищу західноукраїнських земель у складі Другої Речі Посполитої [1] та українсько-польським взаєминам у

міжвоєнний період [2]. Значним ступенем узагальнення позначена спеціальна праця М. Кугутяка [3], однак після її опублікування накопичилося чимало історіографічного матеріалу, який ще не став предметом аналітичного розгляду.

Мета статті – з'ясування сучасного стану, повноти й достовірності вивчення діяльності українських національно-державницьких партій і консервативних структур у міжвоєнній Польщі.

Її реалізація передбачає розв'язання таких наукових завдань: виділити напрями вивчення наукової проблеми; розкрити концептуальні основи конкретно-історичних студій; персоніфікувати науковий доробок учених; накреслити перспективи подальших наукових пошуків.

Об'єкт дослідження – сукупність історіографічних джерел, що відображають різні аспекти партійно-політичного життя українців у Другій Речі Посполитій.

Предмет вивчення – провідні напрями зародження і збагачення історичних знань про діяльність українських політичних сил у Польщі, історію суспільних рухів, ставлення українців до Польської держави тощо.

Наявні історіографічні джерела засвідчують, що після 1991 р. зусиллями провідних вітчизняних учених знято ідеологічні нашарування часів комуністичної епохи, переосмислено основні віхи історичного минулого західних українців, об'єктивно визначено місце і роль національно-державницьких сил у боротьбі за незалежність і соборність України. Написані на багатій джерельній базі та нових методологічних засадах праці М. Кугутяка, М. Швагуляка, К. Кондратюка, Л. Зашкільняка, Я. Грицака, С. Макарчука, О. Красівського, С. Качараби та інших містять всебічну характеристику правового, економічного та політичного становища західних земель України у складі Другої Речі Посполитої, розкривають суперечливі і складні сторінки українсько-польських взаємин.

Для сучасного історієписання важливими є досягнення представників академічної науки. Так, у п'ятому томі "Політичної історії України. XX століття" [4, с. 467–531] і в узагальнюючій роботі С. Кульчицького [5, с. 267–298] також знайшли відображення питання, пов'язані із розвитком української суспільної і політично-партійної структури на західноукраїнських землях, специфіка, форми і механізми легальних проявів українського національно-визвольного руху у міжвоєнний період. С. Кульчицький наголосив на провідній ролі націонал-демократії у західноукраїнському політичному русі, її консолідуючому впливі на суспільство. За його словами, Українське національно-демократичне об'єднання (далі – УНДО) "змінювало тактику, але завжди залишало незмінними основні цілі: утвердження державних прав українського народу, забезпечення його права жити власним життям, не підпорядковуючись наказам із Варшави чи Москви, Бухареста чи Праги" [5, с. 294].

Ключові питання політичного розвитку західноукраїнських земель у 1920–1930-х рр. розкривають й синтетичні праці І. Васюти [6] та І. Гаврилівна [7]. Нові підходи до осмислення проблеми національного руху дозволили дослідникам розкрити процес оновлення, відповідно до зміни політичної ситуації, стратегії і тактики українських політичних партій в їх боротьбі за національне відродження українства і торжество його державницьких ідеалів, визначити національні й соціальні пріоритети в програмах та суспільній практиці українських політичних середовищ, розкрити їх орієнтацію на зовнішні або власні сили і у цій площині простежити формування на різних етапах міжпартійних союзів, а також виборчих і парламентських блоків.

Проте основний масив історичних фактів оприлюднено в спеціальних монографіях і статтях. Так, О. Красівський, аналізуючи польсько-українські стосунки періоду боротьби за українську державність на теренах Східної Галичини у 1918–1923 рр., дослідив структуру українського національно-політичного табору, його програми стосовно національного питання та ставлення до Польської держави. Автор показав, що Українська народно-трудова партія (далі – УНТП), підпорядковуючись закордонній групі партії і Є. Петрушевичу, зайняла позицію абсолютного невизнання польської адміністрації, кваліфікуючи її як окупаційну владу [8, с. 338]. Однак уже із середини 1920 р. у діяльності Трудової партії з'явилися тенденції, які вели до угодовства із урядовими колами. Причинами цього явища, на думку історика, були невдачі та прорахунки західноукраїнської дипломатії на міжнародній арені і все відвертіше намагання великих держав остаточно вирішити східногалицьке питання на користь Польщі [8, с. 339]. О. Красівський дав наукову оцінку суспільно-політичній ситуації в краї після 14 березня 1923 р.: тоді серед національно-демократичного табору посилилася поляризація сил та активізувався пошук нових програм, форм і методів визвольних змагань; водночас спостерігалася радикалізація українського суспільства, що призвело, з одного боку, до утворення нових організацій правого напрямку, а з іншого – до "полівіння" мас [8, с. 443–444].

Історії Трудової партії присвятив фахову розвідку О. Зайцев [9]. У ній він зосередив увагу на внутріпартійній боротьбі, яка відображала тогочасні ідейні шукання галицької інтелігенції. 1919–1925 рр. дослідник назвав найдраматичнішими в історії української націонал-демократії, бо саме

упродовж цього часу УНТП переслідували карколомні злети й падіння. Учений довів, що криза, яку переживала провідна українська партія Галичини, була віддзеркаленням загального кризового стану українського національного руху після поразки боротьби за державність.

Вагомий внесок у дослідження цього аспекту проблеми зробив М. Кугутяк. Аналізуючи участь УНТП у боротьбі за відродження української державності упродовж 1919–1923 рр. [10, с. 141–255], автор визначив чинники, які вплинули на утвердження двох різних концепцій у середовищі трудовиків. Одна із них скеровувалася на боротьбу за державну незалежність Східної Галичини як етап у відродженні соборної Української держави, а друга відображала нормалізаційно-автономістські настрої у крайовому проводі ЗУНР. Заслуговує на увагу висновок ученого про те, що УНТП мала загальнонародний характер, вона зуміла об'єднати у національний фронт проти польського окупаційного режиму усі соціальні верстви українського суспільства та більшість політичних партій краю.

Викликає інтерес ступінь вивчення проблеми перегрупування та об'єднавчих тенденцій у західноукраїнському національному таборі у перші роки після анексії Східної Галичини. Здійснивши історико-політологічний аналіз партійнотворчого процесу, І. Васюта зробив низку важливих висновків. Зокрема, він вважав, що незавершеність соціальної стратифікації населення, невизначеність соціально-класових і корпоративних інтересів багатьох його груп відобразилися на роздрібненні політичних сил українства. У їх розпорощенні була зацікавлена польська влада, яка підтримувала утворення нових угодовських, лояльно-опозиційних угруповань, що діяли у рамках конституційної легітимності [6, с. 177–193].

Вивчення питання консолідації національно-державницьких сил у 1923–1925 рр. значно поглиблюють наукові розвідки І. Соляра. Автор детально з'ясував причини розбіжностей серед українського політикуму та умовно поділив його на чотири групи. Першу представляла переважна частина УНТП й Української парламентської репрезентації (далі – УПР), котрі дотримувалися концепції тимчасового примирення із польським режимом ціною національно-територіальної автономії. До другої групи належали прихильники боротьби проти польської окупації під прапором державності західноукраїнських земель. Третю групу репрезентувала Українська радикальна партія (далі – УРП), яка проголосила тактику "власних сил", боротьби проти польського окупаційного режиму під соборницьким антирадянським гаслом. Найближче до концепції радикалів були група "Заграва" і праве крило Української соціал-демократичної партії (далі – УСДП), що не перейшло на комуністичну платформу. Представники четвертої групи (Компартії Західної України та ліве крило УСДП) виступали за возз'єднання західноукраїнських земель із радянською Україною. Часткова консолідація національно-державницьких сил, зауважував історик, наступила із утворенням УНДО [11].

Дослідження І. Соляра, присвячене першому періоду діяльності УНДО (1925–1928 рр.), можна вважати першою пробою комплексного дослідження історії провідної центристської партії. Добре володіючи архівними джерелами, автор зосередив увагу насамперед на внутрішньополітичному аспекті проблеми згуртування національно-демократичних сил Західної України, розробці політичної платформи УНДО, організаційно-політичному становленню й участі об'єднання у виборчих кампаніях до самоврядних органів і польського парламенту. І. Соляр справедливо вважає, що "у всіх політичних акціях УНДО виступало як партія національної єдності, національної солідарності" [12, с. 42].

У оригінальний спосіб розглянув особливості суспільно-політичної ситуації у західному регіоні України І. Федик. Він акцентував увагу на ролі психологічного чинника – ставлення провідних українських політичних сил до Польщі, – який "спрацьовував на рівні національної свідомості, сконцентровуючи політичну енергію партійної еліти та широкого українського загалу в єдину силу, спрямовану проти окупаційного режиму" [13, с. 61]. Тобто, цей чинник був рушієм політичної боротьби в тогочасному польському суспільстві, він виконував не тільки націєзахисну, а й об'єднуючу функції для українських політичних середовищ.

Діяльність УНДО від часу його заснування – до початку 1930-х рр. найбільш повно висвітлив М. Кугутяк. Заслугою автора було відображення ідейної еволюції націонал-демократів та інших політичних угруповань упродовж першої половини 1920-х рр., яка призвела до утворення партії на принципово нових політичних засадах. "Уперше після 1919 р., – констатував учений, – з'явилася політична концепція, яка об'єднувала досі непримиренні табори – західноукраїнський і уенерівський, соборницький і автономістський, демократичний і націоналістичний" [10, с. 305]. Предметом посиленої уваги дослідника стали організаційно-політична діяльність націонал-демократів, вироблення стратегії і тактики партії, участь у виборчих кампаніях та парламентська діяльність, політична робота, скерована на консолідацію національних сил.

До авторського позитиву відносимо спробу вивчити організаційну структуру та соціальний склад УНДО. Уміло відібрані автором документальні матеріали засвідчують провідну роль в

організації національних сил греко-католицького духовенства, яке вбачало у націонал-демократах захисників Церкви, релігії та загальнолюдських засад моралі. Проте в УНДО дуже гострою була проблема вікового складу, розчарувавшись у політиці націонал-демократії, формах і методах її діяльності, західноукраїнська молодь шукала вирішення гострих суспільних проблем у новій ідеології, політиці й національно-революційних методах її здійснення [10, с. 323].

Чільне місце у науковому доробку М. Кугутяка посідало питання внутріпартійної боротьби навколо політичної стратегії і тактики УНДО [10, с. 349–370]. З’ясовано, що, незважаючи на гостре протиставлення чотирьох партійних угруповань, керівництво УНДО зосереджувалося у руках центристської групи середньої за віком генерації, яка стояла на поборницьких незалежницьких позиціях, відстоювала політику орієнтації на власні сили. Вміло лавіруючи між політичними групами, центристи у принципових питаннях схилилися до національно-радикального крила, виступаючи проти автономістів, а також усе більше дистанціювалися від радянофілів-петрушевичівців. У центрі дослідницької уваги перебували й дуже складні міжпартійні взаємини. Логічним був підсумковий висновок М. Кугутяка про те, що кінець 1920-х рр. став кульмінаційною точкою піднесення західноукраїнської націонал-демократії за усі міжвоєнні роки [10, с. 450, 462].

Стараннями І. Соляра [15] та І. Скочилися [16] зроблено перші кроки у дослідженні діяльності повітових організацій УНДО. У полі зору дослідників перебував процес зміни політичної лінії УНДО у 1930-х рр. Політику “нормалізації” 1935 р. одним із перших фахово дослідив Л. Зашкільняк [17]. Згодом її продовжили Б. Хруслов [18], І. Бурковська [19], О. Потіха [20] та інші.

Використання політичними силами Західної України законодавчих органів Другої Речі Посполитої проаналізував О. Зайцев. У кандидатській дисертації і низці публікацій він показав участь провідних українських партій у виборах до польського сейму і сенату, діяльність УПР, перипетії міжпартійної боротьби, контакти українських парламентаріїв із радянським посольством [21]. Це питання перебувало й у полі зору й Р. Пуйди, який ґрунтовно вивчив парламентську діяльність УНДО у 1935–1939 рр. [22]. При цьому основну увагу звернув на основні напрямки діяльності УПР у вищому законодавчому органі Другої Речі Посполитої, з’ясував особливості та результати виборчих кампаній УНДО 1935 і 1938 рр. до польського сейму та сенату, висвітлив позапарламентську діяльність націонал-демократів і визначив внесок УПР у розвиток парламентаризму в Польщі.

Політичну складову виборів до місцевих органів самоврядування у міжвоєнній Польщі комплексно дослідив М. Іваник. Він з’ясував, що ставлення українських політичних сил до самоврядних інституцій було невиразним, воно мало непослідовний характер. Реально тільки націонал-демократи володіли необхідними людськими й матеріальними ресурсами для проведення своєї політичної лінії у сфері самоврядування. Проте практично до 1927 р. ця ділянка роботи залишалася на маргінесі як УНДО, так і інших партій. Виборчі акції 1927, 1933–1934 і 1939 рр. засвідчили постійне зменшення представництва українців в органах місцевої влади. Головною причиною цього, як зазначав автор, була урядова політика, скерована на збільшення польського “стану посідання” на етнічних українських землях. Водночас і УНДО виявилось неготовим до ефективної діяльності в самоврядних органах [23].

Сталися зрушення у вивченні історії радикальної партії. М. Пікуляк простежила етапи формування національно-державницької платформи УРП та практичну роботу партії щодо її реалізації. Метою діяльності галицьких радикалів, стверджувала автор, було втілення у життя основних постулатів української національної ідеї, керуючись нормами міжнародного права та моралі, дотримуючись принципу “чистих рук” та демократизму, різко заперечуючи терористичні революційні методи боротьби [24].

Ця тема знайшла продовження у науковому доробку О. Боднар. Проаналізувавши ідейно-політичні засади Української соціалістично-радикальної партії (далі – УСРП), дослідниця дійшла висновку, що її політика скеровувалася на побудову самостійної соборної Української держави із республіканською формою правління. Реалізацію політичних завдань УСРП нерозривно пов’язувала із соціальним визволенням українського народу. На думку О. Боднар, радикали розробили ґрунтовну соціально-економічну програму, зорієнтовану, передусім, на розв’язання земельного питання, збільшення прибутковості сільського господарства через підвищення рівня агрокультури, розвиток різних форм добровільної сільськогосподарської кооперації. Автор слушно констатує, що у вищому законодавчому органі Польської держави соціалісти-радикали дотримувалися тактики орієнтації на власні сили, тому виключали можливість парламентської співпраці з Українською парламентською репрезентацією; на координацію дій погоджувалися лише в окремих випадках – наприклад, при розгляді антиукраїнських проектів [25].

І. Соляр представив цілісне дослідження зовнішніх орієнтацій УНТП-УНДО, УРП-УСРП та УСДП [26]. Зокрема, автор розкрив участь національно-державницьких партій Західної України в міжнародних організаціях – унії товариств Ліги Націй, конгресах національних меншин,

міжпарламентській унії, соціалістичному робітничому Інтернаціоналі; представив бачення українськими партіями тенденцій міжнародних відносин 1920–1930-х рр.; з'ясував проблему представництва західноукраїнського політикуму на міжнародній арені; проаналізував ставлення національно-державницьких середовищ Західної України до політики провідних європейських держав, радянської України; охарактеризував масштаби допомоги прорадянському руху та показав його вплив на визначення зовнішньополітичних орієнтирів.

І. Соляр найбільше уваги приділив міжнародній діяльності УНДО. У ставленні до Польщі, як стверджував учений, націонал-демократи балансували між ідеєю негації Польщі і прагненням здобути національно-територіальну автономію у складі Польської держави. Лише наприкінці 1930-х рр. вони усвідомили загрозу повного усунення українського чинника від впливу не тільки на внутрішню і зовнішню політику Другої Речі Посполитої, а й на українське організоване життя в Галичині. Неоднозначним було й ставлення партії до радянської України: від визнання УСРР етапом до здійснення української державності – до гострої критики політичного ладу й політичної системи на Наддніпрянщині. І. Соляр довів, що на міжнародній арені УНДО виступало єдиним представником всеукраїнських інтересів.

За останні роки активізувалося вивчення історії партій лівоцентристського і правоцентристського спектру національно-державницького табору. І. Райківський опублікував працю, присвячену діяльності УСДП у друге повоєнне десятиліття. Дослідник розкрив заходи соціалістів із відбудови партії наприкінці 1920-х рр., висвітлив її ідейні та організаційні засади, форми та методи роботи серед електорату. Автор довів, що УСДП критично поставилася до політики "нормалізації" 1935 р., вона займала негативну позицію і щодо правої та ліворадикальної частини політичного спектру, боролася проти диктатури фашизму і комунізму. Внаслідок поглиблення протиставлення в українському політичному таборі УСДП децю тісніше взаємодіяла з Польською партією соціалістичною (далі – ППС) [27, с. 66]. Взаємини українських і польських соціал-демократів знайшли глибше відображення у окремій розвідці І. Райківського. Найбільш виразною співпраця УСДП і ППС, констатував автор, була у профспілковому русі, однак не мала перспектив через розбіжності у національному питанні [28, с. 54].

Уперше в українській історіографії М. Кучерепа і Р. Давидюк здійснили системне дослідження історії Волинського українського об'єднання (далі – ВУО). До недавнього часу ВУО кваліфікувалося винятково як деструктивна сила в українському політикумі. Не заперечуючи, більше того, підтверджуючи, новими документами, що ця локальна партія була політичною базою Г. Юзевського, елементом його "волинської політики" і об'єктивно сприяла порушенню єдності українського національного руху, автори водночас розглядають ВУО як партію центристського спрямування, яка репрезентувала новий напрям національно-конструктивної праці [29, с. 26–38].

Український християнсько-суспільний рух вивчав М. Москалюк, який висвітлив причини і наслідки ідейно-організаційної кризи цієї клерикально-консервативної течії західноукраїнського політичного спектру в 1920–1924 рр., процес формування й діяльність Української християнської організації у другій половині 1920-х рр. Автор зауважував, що консолідація правих політичних сил стала неможливою через ідейну поляризацію у середовищі християнських суспільників. Розкол галицьких клерикалів за політичною орієнтацією на самостійників і автономістів поглибився через їх відмінності у релігійно-обрядових питаннях. У зв'язку з цим оформилися два крила українського християнсько-суспільного руху – орієнтальне та окцидентальне [30]. Проте, зауважував історик, погляди орієнталістів та окциденталістів на майбутню Українську державу у стратегічному плані не були протилежними. Відмінності полягали у тактичних способах їх реалізації. Спільним у програмах галицьких клерикалів було збереження консервативних засад у процесі втілення у життя національної ідеї [31, с. 101].

Подібну думку висловив і О. Єгрешій у монографії, присвяченій постаті станіславівського єпископа Г. Хомишина [32, с. 142]. Зміст і характер дискусій у середовищі греко-католицького єпископату щодо державно-політичних орієнтацій Церкви, діяльність її партій та громадських організацій перебувають у полі зору В. Марчука [33, с. 168–187].

Наприкінці 1930-х рр., в умовах довоєнних політичних криз та ускладнення ситуації українців у Польщі, дуже гостро постала проблема консолідації національно-державницьких сил. Ця сторінка політичного життя Західної України стала предметом уваги М. Швагуляка, який показав передумови виникнення неофіційного представницького органу – Контактного комітету (далі – КК), формування на його основі нового національно-політичного центру, спроби напрацювання нових політичних програм [34, с. 140].

Учений довів, що КК був заснований на протигагу політиці "нормалізації", здійснюваної керівництвом УНДО, і ставив за мету підготувати широку угоду за участю українських політичних партій та громадських організацій Галичини і Волині. Істотним результатом його майже дворічної діяльності було витворення атмосфери взаємного довір'я між лідерами партій та організацій і

послаблення напруги відносин в українському суспільстві. Активне втручання КК у громадсько-політичне життя прискорило відмову проводу УНДО від збанкрутілої політики "нормалізації", сприяло внутрішній консолідації найбільшої української партії і зближенню її із іншими середовищами. Щоправда, не увінчалася успіхом спроба створити єдиний національний координаційний центр. Опір усіх партій викликало прагнення УНДО виступати у ролі загальнонаціонального представництва. Тобто, у вирішальний момент, в умовах назрівання нової війни, підсумував М. Швагуляк, ідеологічні та партійні поділи домінували над загальнонаціональними інтересами [35, с. 247].

Діяльність партій національно-державницького спрямування знайшла відображення в історичній біографістиці. У спільній монографії О. Жерноклеєва та І. Райківського, крізь призму індивідуальної психології, думок і переконань, конкретних кроків лідерів УСДП показано їх вплив на практичну роботу соціал-демократії, партійно-політичне життя і національно-визвольну боротьбу українського народу [36]. У монографії І. Скакальської [37] простежено життєвий і громадський шлях С. Жука, типового представника української інтелігенції на Волині. Автор з'ясувала його роль в кооперативному русі, функціонуванні місцевої "Просвіти", висвітлила парламентську діяльність активного діяча УСРП. Яскравою постаттю в суспільно-політичному житті Західної України був С. Баран – провідний діяч УНДО, один із організаторів Українського клубу в польському парламенті. До недавнього часу про нього у нашому розпорядженні були фрагментарні відомості. І лише стараннями Л. Шептицької ця прогалина в основному заповнена [38]. Аналогічну роботу виконав Я. Комарницький, дослідивши громадсько-політичну діяльність В. Мудрого. Історичний персонаж зображений, як один із лідерів західноукраїнського політикуму міжвоєнного періоду. З'ясовано, що у політичній і парламентській діяльності В. Мудрий дотримувався легальних демократичних методів боротьби, відстоював еволюційно-поступове просування до незалежності шляхом піднесення національної свідомості українців [39]. О. Швед охарактеризувала організаційно-політичну діяльність С. Витвицького в УНДО й основні здобутки політика у роботі в польському сеймі [40]. Результатом плідної археографічної роботи М. Дядюк став вихід у світ збірки документів і матеріалів про життя, громадсько-політичну діяльність та творчість М. Рудницької [41]. Багатогранною постаттю в українській історії новітньої доби постав М. Лозинський у розвідці О. Сухого [42].

Отже, аналіз досліджуваної проблеми свідчить про те, що значне поглиблення наукових історичних знань із літопису українських партій, що діяли у правовому полі міжвоєнної Польщі. Добре вивчена організаційно-політична діяльність та зовнішні орієнтації УНДО, еволюція політичної тактики партії, участь націонал-демократів у виборчих кампаніях, персональний склад і внутрішня організація українського парламентського представництва. Помітними є зрушення у вивченні соціалістичного руху Західної України (ідейно-світоглядні засади, будова, основні форми діяльності УРП-УСРП та УСДП). Водночас немало аспектів цієї проблеми потребують подальшого наукового пошуку, як-от: організаційна структура, мережа, соціальний склад та функціонування низових ланок УНДО, вплив зовнішньополітичних чинників на політику "нормалізації", персональна діяльність провідних членів партії. Не знімається з порядку денного питання про створення узагальнюючого дослідження з історії української націонал-демократії. Рекомендовано було б детальніше вивчити роботу первинних структур радикальної та соціал-демократичної партій, парламентську діяльність представників лівоцентристських партій, життєвий шлях і боротьбу відомих діячів соціалістичного руху. Попри певні наукові досягнення у дослідженні українського консервативного руху доводиться констатувати, що спеціальних праць з історії клерикально-консервативних партій міжвоєнного періоду немає. Так само відсутні роботи про дрібні угодовські політичні угруповання, як-от: Партія українського народного єднання, Українська народна партія, Український народний союз та інші.

Список використаних джерел

1. Кондратюк К. Західноукраїнські землі міжвоєнного періоду у висвітленні сучасних вітчизняних істориків / К. Кондратюк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Випуск 16 / НАН України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2008. – С. 386–398;
2. Kuczerepa M. Stosunki ukraińsko-polskie w II Rzeczypospolitej we współczesnej historiografii ukraińskiej / M. Kuczerepa // Historycy Polscy i Ukraińcy wobec problemów XX wieku. – Kraków, 2000. – S. 146–165; Віднянський С. В. Українське питання в міжвоєнній Польщі: основні проблеми й напрямки наукових досліджень у сучасній вітчизняній історичній науці / С. В. Віднянський // Український історичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 39–55; Зашкільняк Л. Україна і Польща в ХХ столітті: від конфліктів до порозуміння / Л. Зашкільняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2008. – С. 3–18. 3. Кугутяк М.

Історіографія українського національно-демократичного руху (1918–1939 рр.) / М. Кугутяк // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2002. – № 8. – С. 54–69. 4. Політична історія України. ХХ століття: У 6-ти т. / [Редкол.: І.Ф.Курас (голова) та ін.]. – К.: Генеза, 2002. – Т. 5: Українці за межами УРСР (1918–1940) [Керівник тому В. П. Трошинський]. – К., 2003. – 720 с. 5. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К.: Видавничий Дім "Альтернативи", 1999. – 336 с. 6. Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. К. Васюта. – Львів: Каменяр, 2006. – 335 с. 7. Гаврилів І. Західна Україна у 1921–1941 роках: нарис історії боротьби за державність: монографія / І. Гаврилів. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 472 с. 8. Красівський О. Я. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. / О. Я. Красівський. – К.: ППІЕНД, 2008. – 544 с. 9. Зайцев О. Українська народна трудова партія (1919–1925) / О. Зайцев // Україна модерна. – К.: Критика; Львів: Інститут історичних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. – Ч. 7. – С. 69–90. 10. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929) / М. Кугутяк. – К.-Івано-Франківськ: Плай, 2002. – Т. 1. – 536 с. 11. Соляр І. Спроби консолідації національно-державницьких сил Західної України 1923–1925 рр. / І. Соляр // Україна в минулому. – Львів. – 1994. – Вип. V. – С. 123–131; Соляр І. Спроби об'єднання лівоцентристських сил Західної України в середині 1920-х років / І. Соляр // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. Івано-Франківськ. – 2001. – № 5–6. – С. 258–261. 12. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928) / І. Соляр. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. – 71 с. 13. Федик І. УНДО, ОУН: ставлення до Польщі / І. Федик. – Львів: Б.в., 1998. – 80 с. 14. Кугутяк М. Українське національно-демократичне об'єднання: активізація діяльності, посилення громадсько-політичних впливів (1928–1930) / М. Кугутяк // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 1999. – № 3. – С. 24–34; 2000. – № 4. – С. 90–96. 15. Соляр І. Народна організація українців Львова (1920–1930-ті роки) / І. Соляр // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Випуск 16 / НАН України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2008. – С. 406–413. 16. Скочиляс І. Повітовий комітет УНДО у суспільно-політичному житті Борщівщини середини 20-х – кінця 30-х рр. ХХ ст. / І. Скочиляс. – Львів: Краєзнавче товариство "Джерело", 1995. – 56 с. 17. Зашкільняк Л. Українсько-польське порозуміння 1935 р. (за матеріалами архіву Я. С. Лося) / Л. Зашкільняк // Проблеми слов'янознавства. Міжвідомчий науковий збірник. – Львів: Львівський державний університет, Інститут славістики, 1996. – Вип. 48. – С. 62–72; Зашкільняк Л. Генеза і наслідки українсько-польської нормалізації 1935 р. / Л. Зашкільняк // Polska i Ukraina: Sojusz 1920 roku i jego następstwa. – Тогуї: Wyd. Uniwers. M. Kopernika, 1997. – S. 431–454. 18. Хруслов Б. Українське національно-демократичне об'єднання: політика нормалізації польсько-українських стосунків (1935–1937) / Б. Хруслов // Наукові записки ХХХV: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – К., 1999. – Вип. спец. – С. 158–168. 19. Бурковська І. Зовнішньополітичні орієнтири УНДО (1925–1935) / І. Бурковська // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, 2000. – Вип. 3. – С. 140–145. 20. Потіха О. УНДО і Всеукраїнський національний конгрес / О. Потіха // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Випуск 16 / НАН України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2008. – С. 414–420. 21. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939) / О. Зайцев // Український історичний журнал. – 1993. – № 1. – С. 72–84; Зайцев О. Політичні партії Західної України у парламентських виборах 1928 р. / О. Зайцев // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1996. – Вип. 2. – С. 172–186. 22. Пуйда Р. Б. Парламентська діяльність Українського національно-демократичного об'єднання в 1935–1939 роках: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук. 07.00.01 "Історія України" / Р. Б. Пуйда. – Тернопіль, 2012. – 21 с. 23. Іваник М. М. Система органів місцевого самоврядування в Галичині у 1919–1939 рр. Історико-правовий аспект / М. М. Іваник, С. В. Кондратюк. – Львів: Компакт-ЛВ, 2007. – С. 224–231; Іваник М. УНДО у виборах до органів місцевого самоврядування в 1925–1939 рр. / М. Іваник // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2001. – № 11. – С. 34–39. 24. Пікуляк М. Проблема державно-політичного розвитку України в діяльності Української радикальної партії (1918–1926 рр.) / М. Пікуляк // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2004. – № 10. – С. 179–187; 2005. – № 11. – С. 161–169. 25. Боднар О. М. Парламентська діяльність Української соціалістично-радикальної партії (1928–1935): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор.

наук. 07.00.01 "Історія України" / О. М. Боднар. – Львів, 2010. – 15 с. 26. Соляр І. Я. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України (1923–1939): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. істор. наук. 07.00.01 "Історія України" / І. Я. Соляр. – Івано-Франківськ, 2012. – 34 с. 27. Райківський І. Українська соціал-демократична партія (1928–1939) / І. Райківський. – Івано-Франківськ: Б.в., 1995. – 67 с. 28. Райківський І. Я. Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в Другій Речі Посполитій / І. Я. Райківський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – К., 2003. – Вип. 62. – С. 46–54. 29. Кучерепа М. М. Волинське українське об'єднання (1931–1939 рр.): Монографія / М. М. Кучерепа, Р. П. Давидюк. – Луцьк: Надстир'я, 2001. – 420 с. 30. Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х роках ХХ ст. / М. Москалюк. – К.: Стило, 1998. – 56 с. 31. Москалюк М. Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920–1939 рр.): історико-політологічний аналіз / М. Москалюк // Галичина. – Івано-Франківськ, 2000. – № 4. – С. 97–101. 32. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча / О. Єгрешій. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 168 с. 33. Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / В. Марчук. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с. 34. Швагуляк М. Західноукраїнська суспільність напередодні та під час німецько-польської війни 1939 р. / М. Швагуляк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К.: Наук. думка, 1992. – Вип. 1. – С. 143–172. 35. Швагуляк М. Маловідома сторінка політичного життя Західної України передодня Другої світової війни (З історії Контактного Комітету) / М. Швагуляк // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Т. ССХХVІІІ. Праці Історично-філософської секції. – Львів, 1994. – С. 207–248. 36. Жерноклеєв О., Райківський І. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії / О. Жерноклеєв, І. Райківський. – Київ: Основні цінності, 2004. – 283 с. 37. Скакальська І. Б. Громадсько-політична діяльність Семена Жука / І. Б. Скакальська. – Кременець: ВЦ КОГПП ім. Т. Шевченка, 2006. – 160 с. 38. Шептицька Л. Б. Громадсько-політична діяльність Степана Барана (1879–1953): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук 07.00.01 "Історія України" / Л. Б. Шептицька. – Львів, 2008. – 18 с. 39. Комарницький Я. М. Громадсько-політична діяльність Василя Мудрого (1893–1966 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук 07.00.01 "Історія України" / Я. М. Комарницький. – Львів, 2008. – 20 с. 40. Швед О. П. Громадсько-політична діяльність Степана Витвицького: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук. 07.00.01 "Історія України" / О. П. Швед. – Львів, 2010. – 20 с. 41. Мілена Рудницька. Статті. Листи. Документи. Збірник документів і матеріалів про життя, суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької / [Упорядник Мирослава Дядюк]. – Львів: "Місіонер", 1998. – 844 с. 42. Сухий О. Михайло Лозинський: вчений, громадський діяч, політик / О. Сухий. – Львів: Львівський державний університет імені Івана Франка, 1995. – 32 с.

Васи́лий Фу́тала

ПАРТИЙНО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЖИЗНЬ УКРАИНЦЕВ В МЕЖВОЕННОЙ ПОЛЬШЕ: СОВРЕМЕННОЕ УКРАИНСКОЕ ВИДЕНИЕ

В статье проанализированы труды современных украинских ученых, посвященные истории создания и деятельности легальных украинских политических партий и движений в межвоенной Польше. Показаны приоритетные направления исследований, персонифицирован вклад ученых в изучение научной проблемы, обращено внимание на процесс углубления научных исторических знаний, выделены вопросы, требующие дальнейшего рассмотрения.

Ключевые слова: партийно-политическая жизнь, национально-демократическое движение, социалистическое движение, политическая стратегия и тактика, христианско-общественное движение.

Vasyl' Futala

PARTY-POLITICAL LIFE UKRAINIAN IN INTERWAR POLAND: CONTEMPORARY UKRAINIAN VISION

The article analyzes the work of contemporary Ukrainian scientists on the history of creation and the legitimate Ukrainian political parties and movements in interwar Poland. Showing priority areas of research, scientists personified contribution to the study of scientific problems, attention is paid to the process of accretion of scientific historical knowledge singled out issues that need further consideration.

Key words: party-political life, national-democratic movement, the socialist movement, political strategy and tactics, Christian social movement.